

Handläggare
Sara Alvfeldt
Telefon: 08-508 09 562

Till
Norrmalms stadsdelsnämnd
2018-03-22

Strategi för en äldrevänlig stad

Svar på remiss från kommunstyrelsen

Förvaltningens förslag till beslut

Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Susanna Halldin Olsson
tf. stadsdelsdirektör

Helena Andersson
tf. avdelningschef

Sammanfattning

Strategi för en äldrevänlig stad utgör ett underlag till program för en äldrevänlig stad, vilket sammanfattningsvis kan beskrivas som en tillgänglig och inkluderande stad med en miljö som främjar ett aktivt liv – hela livet.

Förvaltningen saknar flera perspektiv i strategin. Anhörigperspektivet beskrivs knappast alls. Frågan om samverkan med landstinget saknas nästan helt, vilket är förvånande eftersom landstinget ansvarar för både sjukvård och kollektivtrafik, det vill säga samhällsservice som kan vara avgörande för äldres möjligheter att vara aktiva och delta i samhällslivet.

När det gäller utformningen av den fysiska utemiljön har staden redan flera strategiska dokument som beskriver hur tillgänglighet, trygghet och en inkluderande miljö ska uppnås. Dessa dokument omnämns inte i remissen. Det behövs ett förtydligande om hur programmet för en äldrevänlig stad är tänkt att komplettera de dokument som redan finns när det gäller den fysiska miljön.

Det är viktigt att skapa förutsättningar för äldre från alla stadsdelsområden att vara delaktiga i framtagandet av ett program för en äldrevänlig stad. Programmet behöver avspegla den heterogena grupp som äldre faktiskt är, både när det gäller hälsa, etnicitet, boendeförhållanden, utbildning och socioekonomiska förutsättningar.

Bakgrund

I stadens budget 2017 fick äldrenämnden i uppdrag att ta fram ett långsiktigt program kring framtidens äldreomsorg. Vid senare precisering av uppdraget, har detta utvecklats till att ta fram ett underlag till ett program för en "Äldrevänlig stad". Programmet ska gälla alla äldre, oavsett om de har äldreomsorg eller inte.

Äldrenämndens förslag till underlag har bland annat remitterats till Norrmalms stadsdelsnämnd. Remissen ska besvaras senast den 29 mars 2018.

Ärendet

I Stockholms stad är idag cirka 140 000 personer 65 år eller äldre och utgör 15 procent av stadens hela befolkning. Antalet äldre beräknas fram till 2040 öka med drygt 90 000 personer. Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) är en av de mest effektiva metoderna för att möta de demografiska förändringarna att skapa "äldrevänliga städer".

Målet är att Stockholms stad ska bli en äldrevänlig stad. Det kan sammanfattningsvis beskrivas som en tillgänglig och inkluderande stad med en miljö som främjar ett aktivt liv – hela livet. För att tillgodose behovet hos stadens äldre och nå målbilden krävs en samverkan mellan flera olika aktörer, såväl inom som utanför staden. Det kan också behövas nya arbetssätt och särskilda satsningar.

Fokus i arbetet med att ta fram en strategi för en äldrevänlig stad har varit att övergripande beskriva behov av utveckling och samverkan och ge underlag till det fortsatta planeringsarbetet. Vilka frågor som behöver prioriteras i det program som senare ska tas fram beskrivs också. I framtagandet av underlaget har både äldre medborgare och medarbetare i Stockholms stad fått ge sin syn på hur en äldrevänlig stad kan utformas. Även två workshops har arrangerats, en med äldre medborgare och en med professionen.

Förslaget till strategi för en äldrevänlig stad omfattar sju delområden.

- Bostäder
- Social delaktighet
- Ta tillvara äldres resurser
- Samhällsstöd och service
- Utomhusmiljöer och byggnader
- Transport och mobilitet

Bostäder

Om äldre ska kunna leva ett självständigt liv i egna bostäder måste det finnas ett varierat utbud av bostäder som är trygga, tillgängliga

och anpassade. Tillgängliga bostäder som seniorbostäder bör vara belägna med närhet till service, butiker och kommunikationer. För att lyckas med detta behöver det finnas en god samverkan mellan olika kommunala nämnder, såväl kommunens egna som privata fastighetsbolag som tjänste- och servicesektorn, intresseorganisationer med flera.

Social delaktighet

Möjligheten att kunna vara delaktig i olika sociala sammanhang påverkar människors hälsa och välbefinnande. Kommunen har ett ansvar för att underlätta för äldre att vara fysiskt, socialt och kulturellt aktiva och att kunna ta del i samhällslivet. Information om och utbud av aktiviteter och sociala evenemang ska vara tillgängliga för alla, oavsett språk, funktionsnedsättningar etcetera. För att uppnå bättre förståelse och interaktion mellan generationerna behövs platser och meningsfulla sammanhang där äldre och yngre, inklusive barn, enkelt kan träffas och umgås över generationsgränser.

Ta tillvara äldres resurser

Enligt WHO ska det i en äldrevänlig stad finnas möjlighet för alla, att oavsett ålder fortsätta vara en resurs i samhället. Det ska finnas valmöjlighet att fortsätta vara anställd eller aktiv inom volontärarbete. En äldrevänlig stad behöver ge förutsättningar och uppmuntra äldre att delta i samhället och de politiska processerna och även vara väl representerade i beslutande och rådgivande organ.

Samhällsstöd och service

WHO:s definition av vad som kännetecknar en äldrevänlig stad när det gäller samhällsstöd och service, är att livsmiljön präglas av tydlig information om utbudet av:

- Lättillgänglig hälso- och sjukvård.
- Socialtjänst, bland annat omsorgstjänster.
- Övrigt stöd som tillgodoser specifika behov.

Samhällsstöd och service ska utformas utifrån de äldres behov, vilket innebär att de äldre behöver ha ett reellt inflytande i att skapa dessa tjänster. I stadens kommunikationsprogram fastställs att det ska vara lätt för den enskilde att ta del av information om stadens service för att känna till sina rättigheter. Staden ska kommunicera på mottagarens villkor utifrån målgruppers behov och förutsättningar.

Utomhusmiljöer och byggnader

Äldre vistas generellt mer i bostaden och närmiljön än den övriga befolkningen. Det är därför av särskild stor betydelse att dessa miljöer är trygga, välfungerande och anpassade efter äldres behov

och önskemål. Byggnader och offentlig miljö ska vara tillgängliga så att alla kan delta på lika villkor.

Transport och mobilitet

Enligt WHO:s guide för utvecklingen av äldrevänliga städer är möjligheten att ta sig fram samt tillgängliga och prisvärda allmänna kommunikationsmedel en förutsättning för äldre att fullt ut kunna delta i samhället. Att kunna förflytta sig avgör möjligheten till ett socialt och aktivt liv och tillgången till service, exempelvis sjukvård, affärer och kulturevenemang. Många av dessa frågor ligger utanför stadens mandat.

Nästa steg

De hittills genomförda dialogerna med äldre och professionen visar att många utmaningar är kopplade till människans åldrande. Ett äldreperspektiv, i synnerhet de äldres egna perspektiv, saknas ofta. Det behövs en ökad medvetenhet och förändrade arbetssätt för att integrera äldreperspektivet i stadens arbete. Modeller för lokala medborgardialoger där äldre invånares medverkan säkerställs, behöver utarbetas.

I budget för 2018 anges att äldrenämnden, utifrån dialog med äldre och berörda yrkesaktörer, ska ta fram en plan för en äldrevänlig stad.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av äldre- och socialtjänstavdelningen i samarbete med parkmiljöavdelningen. Stadsdelsnämndens pensionärsråd har tagit del av ärendet och lämnat synpunkter.

Pensionärsrådets synpunkter

Pensionärsrådet välkomnar ansatsen med att skapa äldrevänliga städer, som ett svar på utmaningen med en åldrande befolkning och en ökad urbanisering. Pensionärsrådet delar i allt väsentligt innehållet i grundrapporten ”Strategi för en äldrevänlig stad – underlag till program”. Visionen om en äldrevänlig stad uppnås förvisso inte av staden ensamt. Det utgör snarare en del i en ständigt pågående stadsutveckling i samverkan med andra aktörer såväl privata som offentliga.

Härutöver önskar pensionärsrådet få framhålla följande:

I utvärderingen av Stockholms stads program för delaktighet för personer med funktionsnedsättningar, framgår förbättringsområden som även äger giltighet i skapandet av en äldrevänlig stad. Där framhålls bland annat vikten av att prioriteringar som sker under kommande år också budgeteras, följs upp och ingår i Stockholms

stads övergripande ledningssystem. Givetvis bör samma förhållnings-sätt gälla för stadens program för en äldrevänlig stad.

I stadens arbete med skapande av tillgängliga *bostäder* och boende-alternativ som bygger på gemenskap i boendet (sid.19), menar pensionärsrådet att kollektivboende med gemensamma aktiviteter kan vara ett möjligt alternativ också för målgruppen ”yngre äldre”. En annan målgrupp att tänka på är anpassat boende för yngre äldre med demenssjukdomar.

Social delaktighet i olika sammanhang påverkar hälsa och välbefinnande. Det är mot den bakgrunden önskvärt att strukturella hinder mellan generationsgränser motverkas och möjligheter till möten uppmuntras. Något som likaledes bör gälla för äldre i olika kulturer. Naturliga tillfällen för barn och unga att umgås med äldre borde rimligtvis medföra möjlighet till skapande av ömsesidig respekt. Läs- och sagoläsning är exempel på sådana tillfällen för förståelse över generationsgränser och omvänt kunna stötta äldre i IT-frågor. Utvecklande av civiltjänst kan vidare vara en möjlig inriktning för att bryta isolering, uppmuntra möten och öka förståelsen kring individers olika behov och möjlig samvaro.

Enligt WHO fortsätter *äldre* vara *en resurs* för samhälle och arbetsliv. En ökande andel av befolkningen 65+ efterfrågas numera av näringsliv och förvaltning liksom en pågående och nödvändig diskussion om höjd pensionsålder. Därför är det viktigt att uppmuntra metoder och modeller för ökad delaktighet och motverka isolering genom gränsöverskridande arbetssätt inom arbetsliv, uppmuntra volontärinsatser men också löpande se över formella hinder enligt lag, förordning och praxis.

I programområde *samhällsstöd och service* framgår det att ”staden ska kommunicera på mottagarens villkor utifrån målgruppens behov och förutsättningar” (sid. 28). Pensionärsrådet delar helt den uppfattningen. Ingenting är emellertid svårare att kommunicera på mottagarens villkor särskilt mot en så heterogen målgrupp som äldre! Därför bör information särskilt om samhällsservice riktad till äldre inte i första hand lämnas digitalt utan i pappersformat och/eller muntligt. För det fall en allvarlig händelse inträffar som sjukdomsfall eller omvårdnadsbehov är det ovärderligt att tillit finns för erforderliga stödinsatser med god tillgänglighet liksom att en tydlig samverkan finns mellan berörda aktörer. Landstingets hälso- och sjukvård är i detta fall en mycket viktig aktör. Det är också pensionärsrådets uppfattning att basal hälsosjukvård ska vara en kommunal angelägenhet i sin helhet

Vad avser programområde *utomhusmiljö och byggnad* betonar pensionärsrådet vikten av tillgänglighet på trottoarer och gångbanor under alla årstider. Framkomligheten måste också värderas utifrån rullatorers/rullstolars möjligheter att ta sig fram mellan reklamskyltar och snödrivor, också vid övergångsställen och gatukorsningar. Beslutet att prioritera cykeltrafikanter på bekostnad av gångtrafikanter vintertid måste grundas på något tankefel genom att vid snöröjning prioritera cykelstråken. Detta måste betraktas som särskilt riskfyllt i ljuset av att gångtrafikanter då tvingas ut på cykelstråket med påföljande höjd olycksfallsrisk. Stadens anseende som äldrevänlig ansätts samtidigt. Vidare efterlyser pensionärsrådet förbättrad tillgänglighet av offentliga toaletter.

Mot den bakgrunden anser pensionärsrådet det som värdefullt om äldre och deras företrädare i KPR framledes utgör en obligatorisk remissinstans i plan och byggfrågor (PBL). Det är för övrigt ett rimligt antagande att kunskaper och erfarenheter som äldre besitter, borde framledes kunna tillvaratas på ett mer systematiskt sätt i det löpande arbetet som sker inom stadens förvaltningar och bolag.

Programområde *transport och mobilitet* betonar pensionärsrådet vikten av möjligheten att obehindrat kunna röra sig såväl i staden som inom länet med goda kommunikationer av hög tillgänglighet. Mobilitet är en helt avgörande fråga för stadens funktionssätt, tillgänglighet och utveckling samt säkerhet inte bara för vissa invånare utan alla, inte minst i ett äldreperspektiv. Samverkan mellan huvudmannen för kollektivtrafik och färdtjänst (SL/SLL) och stadens tillsammans med dess stadsdelsnämnder är mot den bakgrunden strategisk. Pågående utveckling av IT-anpassade avgiftssystem, informationsstöd i så kallade appar innehållande tidtabeller, löpande resandeinformation md mera förutsätter att alla resenärer har tillgång till en mobiltelefon av senaste modell. Något som inte riktigt överensstämmer med verkligheten. I perspektivet av en äldrevänlig stad kan denna verklighet inte negligeras. Att förflytta sig får därför inte inskränkas varken på grund av administrativa hinder eller bristfälliga digitala lösningar.

Stockholms stads ambitioner att förbättra tillgängligheten för cyklister får inte ske på bekostnad av äldres möjligheter till utövning på grund av risken att bli påkörd av en cyklist. Självklart ska efterlevnaden av trafikregler även gälla cyklister. Mot den bakgrunden borde därför cykelkörkort övervägas.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen är positiv till att staden ska ta fram ett program för en äldrevänlig stad som ska gälla alla äldre, oavsett om de har insatser från äldreomsorgen eller inte. Det hade varit bra med en fylligare beskrivning av varför det ursprungliga uppdraget om att ta fram ett program för stadens framtida äldreomsorg ändrades till att omfatta alla äldre.

Förvaltningen saknar flera perspektiv i programmet. Anhörigperspektivet beskrivs knappast alls och behöver inkluderas då många äldre får stöd och hjälp av anhöriga eller själva stödjer och hjälper anhöriga. Frågan om samverkan med landstinget nämns knappast alls, vilket är förvånande eftersom landstinget ansvarar för både sjukvård och kollektivtrafik, det vill säga samhällsservice som kan var avgörande för de äldres möjligheter att vara aktiva och delta i samhällslivet. Samverkan med landstinget både i termer av goda exempel och utvecklingsområden, behöver lyftas fram.

Under avsnittet ”Transport och mobilitet” framhålls att möjligheten att kunna förflytta sig är avgörande för ett socialt och aktivt liv med tillgång till service, kulturevenemang, kontakt med vänner och släkt. Som framgår av remissen ligger ansvaret för många av dessa frågor inte inom stadens mandat. Förvaltningen delar pensionärsrådets uppfattning om att samverka mellan huvudmannen för kollektivtrafiken och färdtjänsten (SL och SLL) och staden är av strategisk betydelse. Som förvaltningen ser det borde den nu aktuella underlaget för att ta fram ett program för en äldrevänlig stad ha skickats till landstinget.

Staden behöver bli bättre anpassad för äldre och skapa mötesforum där de äldres röster tas tillvara. Programmet behöver avspegla den heterogena grupp som äldre faktiskt är, både när det gäller hälsa, etnicitet, boendeförhållanden, utbildning och socioekonomiska förutsättningar.

Målet om en tillgänglig och inkluderande stad med en miljö som främjar ett aktivt liv – hela livet, stämmer väl överens med stadens vision om *Ett Stockholm för alla*. När det gäller utformningen av den fysiska utemiljön har staden redan flera strategiska dokument: *Gångplan – en del av framkomlighetsstrategin*, *Grönare Stockholm* och *Stadsdelsvisa parkplaner*. Dessa dokument beskriver hur tillgänglighet, trygghet och en inkluderande miljö för alla ska uppnås. Dessa dokument omnämns inte i remissen. Förvaltningen är tveksam till om det behövs ytterligare ett strategiskt dokument för planering och utformning av den fysiska utemiljön. Det behöver förtydligas

hur den nu föreslagna strategin är tänkt att komplettera de strategiska dokument som redan finns när det gäller den fysiska miljön.

Bilaga

Strategi för en äldrevänlig stad – remiss från kommunstyrelsen, dnr 152-1979-2017.